

4

Taktinen äänestäminen presidentinvaaleissa

Josefina Sipinen, Lisbeth Laine & Elina Kestilä-Kekkonen

Johdanto

Taktisessa äänestämisessä äänestäjä valitsee jonkin toisen puolueen tai ehdokkaan kuin sen, josta eniten pitää, ajaakseen lyhyen aikavälin instrumentaalisia tavoitteita. Sillä kuinka suuri voitto lopulta on, ei ole merkitystä: taktista äänestämistä leimaa tilapäisyys, ja se koskee yleensä vain tiettyä ainutkertaista vaaliasetelmaa (Fisher 2004). Taktisen äänestämisen mahdollisuus on rakennettu sisään presidentinvaalien kaksivaiheiseen enemmistövaalitapaan. Koska toiselle kierrokselle etenevät vain kaksi eniten ääniä saanutta ehdokasta, taktisen äänestämisen tavoite voi olla ensimmäisellä kierroksella kahtalainen – joko vaikuttaa siihen kuka pääsee vaalien toiselle kierrokselle, tai siihen, kuka jää sen ulkopuolelle. Näissä pohdinnoissa sekä puolueiden ja valitsijayhdistysten kampanjoinnilla että mielipidemittauksilla on keskeinen rooli, sillä ne luovat äänestäjille tilannekuvan kilpailuasetelmasta.

Vuoden 2024 presidentinvaaleissa keskustelu taktisesta äänestämisestä kiihtyi, kun kolmen kärki, Alexander Stubb (kok.), Pekka Haavisto (sit.) ja Jussi Halla-aho (ps.), alkoi erottautua mielipidemittauksissa kampanjoinnin loppumetreillä. Vielä Ylen joulukuun 2023 mittauksessa Halla-ahon kannatus oli vain kymmenen prosenttia, mutta tammikuun lopulle tultaessa se oli noussut jo 18 prosenttiin, vain viiden prosenttiyksikön päähän Pekka Haavistosta (Yle 25.1.2024). Helsingin Sanomien viimeisen viikon Gallup näytti puolestaan kolmen kärkiehdokkaan olevan vain kahden prosenttiyksikön päässä toisistaan (HS 22.1.2024) Pitkään melko jämähtä-

nyt vaaliasetelma sai uutta virtaa: Halla-aho nousi kamppailemaan paikasta toisella kierroksella. Asetelma avasi taktikoinnin mahdollisuuden sosialidemokraattien ehdokkaan Jutta Urpilaisen ja vasemmistoliiton ehdokkaan Li Anderssonin kannattajille. Molemmat olivat jääneet vaalikamppailun aikana kauas kärjestä, ja kahden oikeistolaisen ehdokkaan pääseminen toiselle kierrokselle nousi galluplukujen valossa vaihtoehdoksi. Vaalipäivänä Haaviston kannatus oli lähes kuusi prosenttiyksikköä korkeampi kuin Helsingin Sanomien mittauksessa. Anderssonin ja Urpilaisen ennestään alhainen kannatus laski vielä hieman vaalipäivään mennessä.

Vaikka sekä vaalitapa että suomalaisen politiikan viimeaikainen blokkiutumisen kannustavat sekä mediaa että valitsijakuntaa tarttumaan taktisen äänestämisen mahdollisuuteen, sen merkitystä vaaleissa usein liioitellaan. Äänestäjällä voi olla niin kutsutussa harkintajoukossaan useita mieluisia ehdokkaita, joista yksi valikoituu kilpailutilanteen mukaan lopulliseksi valinnaksi vaalipäivänä. Eduskunta-vaaleissa 2023 harkintajoukkojen havaittiin olevan vahvasti blokkiutuneita: vihreitä ja vasemmistoliittoa kannattaneet kokivat sosialidemokraatit lähes yhtä mieluisaksi vaihtoehdoksi kuin oman mieluisimman puolueensa, ja keskusta-oikeistossa sama ilmiö toistui lievempänä keskustan, kokoomuksen ja perussuomalaisten kannattajien keskuudessa (Kestilä-Kekkonen ym. 2024). Toisaalta presidentinvaaleissa vain osa ehdokkaista kampanjoi puoluetunnusten alla, ja henkilövaalissa puolueella on pienempi painoarvo.

Tarkastelemme tässä luvussa taktisen äänestämisen yleisyyttä presidentinvaaleissa 2024. Erityisesti arvioimme sitä, miten puoluesamastuminen oli yhteydessä taktiseen äänestämiseen. Empiirinen analyysimme perustuu Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimukseen. Tutkimusmenetelminä hyödynnämme kuvailevia tilastollisia menetelmiä (keskiarvotarkastelut, prosenttiosuudet) ja logistista regressioanalyysia.

Taktisen äänestämisen määritelmä

Taktinen äänestäjä valitsee muun kuin itselleen mieluisimman ehdokkaan vaikuttaakseen vaalien lopputulokseen. Päätöksen taustalla on oletuksia ehdokkaiden menestymismahdollisuuksista, ja erityisesti siitä, että omalla suosikkiehdokkaalla ei ole mahdollisuuksia voittoon. Niinpä taktikoija valitsee huonommista ehdokasvaihtoehdoista itselleen mieluisimman (Fisher 2004; Evrenk & Sher 2015). Tietoa ehdokkaiden mahdollisuuksista vaalikilpailussa äänestäjä voi saada esimerkiksi mielipidemittauksista ja medialähteistä, mutta myös ehdokkaat itse ja heidän kampanjansa pyrkivät vaikuttamaan äänestäjien mielikuviin omasta menestyksestään, tarjoamistaan hyödyistä ja mahdollisuuksistaan tulla valituiksi. Taktisen äänestämisen synonyymina käytetään usein strategista äänestämistä. Strateginen äänestäminen voi viitata taktisen äänestämisen tapaan tilanteeseen, jossa äänestäjä pohtii äänensä vaikuttavuutta peilaten sitä (olettamaansa) todennäköiseen vaalien lopputulokseen. Erityisesti taloustieteessä strateginen äänestäminen tarkoittaa useim-

miten tilannetta, jossa äänestäjän oma käyttäytyminen on ehdollista sen suhteen, miten muut äänestäjät käyttäytyvät (ks. esim. Blais ym. 2001).

Vaalien kilpailuasetelman ja ehdokasvalinnan vuorovaikutteisuuden vuoksi taktisen äänestämisen voidaan nähdä olevan pitkälti vaalikohtaista, ja pohjautuvan lyhyen aikavälin instrumentaaliin tavoitteisiin (Fisher 2004). Kuitenkin taktisin perustein tehty ehdokas- tai puoluevalinta yhdessä vaalissa voi vaikuttaa äänestäjän käyttäytymiseen myöhemmissä vaaleissa. Mikäli äänestäjä kokee ristiriitaisia tunteita taktisen ehdokasvalinnan tehtyään, hän saattaa pyrkiä liittämään valitsemansa ehdokkaaseen tai puolueeseen positiivisia kognitioita todistaakseen itselleen valintansa olleen oikea. Äänestäjä saattaakin siis alkaa nähdä alun perin taktisin perustein valitsemansa ehdokkaan paremmassa valossa myös yksittäisten vaalien kontekstin ulkopuolella (Bølstad ym. 2013, 432; ks. myös Festinger 1957).

Taktiset äänestäjät eroavat myös sen suhteen, mitä tekijöitä he ottavat huomioon päätyessään lopulliseen ehdokas- tai puoluevalintaansa. Jotkut äänestäjistä saattavat huomioida ehdokasvalinnassaan vaalien kilpailutilanteen lisäksi runsaasti muitakin tekijöitä. Taktiset äänestäjät saattavat esimerkiksi huomioida yhteiskunnan poliittiset valtasuhteet ja pyrkiä tasapainottamaan niitä äänestämällä presidentinvaaleissa muuta kuin vallassa olevan pääministeripuolueen ehdokasta. Eduskuntavaalien kontekstissa jotkut taktiset äänestäjät saattavat myös huomioida erilaiset hallituskoalitiomahdollisuudet ja tehdä ehdokasvalintansa tällä perusteella (Gschwend & Meffert 2017).

Taktisia äänestäjiä voidaan tarkastella suhteessa vilpittömiin äänestäjiin (eng. *sincere voters*). Vilpittömät äänestäjät äänestävät ensisijaisesti itselleen mieluisinta ehdokasta, riippumatta vaalien ehdokasasettelusta, poliittisista voimasuhteista tai ehdokkaan voitonmahdollisuuksista. Sekä taktiset että vilpittömät äänestäjät tavoittelevat itselleen hyötyjä äänestyskäyttäytymisellään, mutta vilpittömät äänestäjät eivät perusta ehdokasvalintaansa vaalituloksen laskelmointiin vaan mieltymykseen puolueita tai ehdokkaita kohtaan. Vilpittömille äänestäjille suurin äänestämisestä koitua hyöty onkin mieluisimman ehdokkaan tukeminen vaaleissa (Aldrich ym. 2018; Lebon ym. 2018). Vaikka taktinen äänestäjä todennäköisesti pitää ainakin jossain määrin valitsemastaan ehdokkaasta, ehdokkaan mieluisuus ei ole hänelle ehdokasvalinnan ratkaiseva tekijä.

Presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella taktisen äänestäjän tavoitteena voi olla paitsi tietyn ehdokkaan nostaminen toiselle kierrokselle, myös jonkin toisen ehdokkaan pudottaminen pois kisasta. Äänestäjä saattaa siis hylätä itselleen mieluisimman ehdokkaan äänestääkseen sellaista ehdokasta, jolla on mahdollisuus pudottaa erityisen epämieluisa ehdokas toiselta kierrokselta. Myös esimerkiksi mielipidemittausten mukaan parhaiten pärjäävän ehdokkaan kannattaja saattaa taktikoida äänestämällä sellaista ehdokasta, jonka näkisi olevan toisella kierroksella heikompi vastustaja omalle suosikkiehdokkaalleen (Aldrich ym. 2018). Vuoden 2024 vaaleissa tällainen ikkuna oli avoinna gallupjohdossa olleen Alexander Stubbin kannattajille: Jussi Halla-aho oli parivertailujen mukaan selvästi heikompi vastustaja hänelle kuin Pekka Haavisto. Kuitenkin Stubbin kannatus nousi viimeisimmistä mittaustuloksista

ta vaalipäivään, joten näyttää siltä, ettei tällaista ikkunaa juuri käytetty. Taktisten äänestäjien motiivina saattaa olla käyttää ääntänsä myös ”suuntaa antavana”, kun on jo etukäteen melko selvästi ennustettavissa, ketkä kaksi ehdokasta tulevat pääsemään vaalien toiselle kierrokselle. Tällöin äänestäjä saattaa antaa äänensä taktisesti jollekin kolmannelle ehdokkaalle. Tavoitteena voi olla suosituimpien ehdokkaiden huomion kiinnittäminen johonkin poliittiseen asiakysymykseen (Aldrich ym. 2018; Evrenk & Sher 2015).

Äänestäjän tietoisuus ehdokkaiden suosituimmuudesta saattaa johtaa myös niin kutsuttuun ”voittajan vankkurit” -ilmiöön (*bandwagon*). Voittajan vankkurit -ilmiö syntyy, kun äänestäjät saavat tietoisuuteensa muun äänestäjäjoukon todennäköisiä ehdokasvalintoja; tämä houkuttelee toimimaan muiden kanssa samansuuntaisesti ja olemaan näin voittajan puolella (ks. esim. Fleitas 1971; Lee 2010). Vaikka voittajan vankkureihin hyppäävät äänestäjät tekevät ehdokasvalintansa kilpailutilanteesta saamansa tiedon perusteella, he eivät täytä taktisen äänestäjän määritelmää; he perustavat ehdokasvalintansa siihen, kenet muu äänestäjäkunta on valitsemassa, eivätkä vaikuttaakseen vaalien lopputulokseen. Myöskään mieluisimman ehdokkaan hylkääminen toisen ehdokkaan vuoksi ei tuota äänestäjälle ristiriitaa (Evrenk & Sher 2015). Keskeistä on ehdokkaan valtakunnallinen kannatus, ei niinkään se, pitääkö äänestäjä ehdokkaan politiikasta tai itse ehdokkaasta.

Vaaleissa äänestävät voitaisiin siis jaotella ehdokasvalintojensa perusteella kolmeen luokkaan; taktisiin, vilpittömiin ja voittajan vankkureihin hyppääviin äänestäjiin. Taktisia äänestäjiä ovat ne äänestäjät, joille ehdokasvalinnassa vaakakupissa painavat ensi sijassa sekä mieltymys eri ehdokkaita kohtaan että informaatio vaalien oletetusta lopputuloksesta. Mikäli vaakakupissa painaa ainoastaan mieltymys eri ehdokkaita tai heidän edustamaansa puoluetta kohtaan, kyseessä on vilpittömästä äänestäjästä. Voittajan vankkureihin hyppäävät äänestävät sen sijaan vain todennäköistä voittajaa, koska muutkin äänestäjät tekevät niin.

Vaikka mielipidemittauksen antama tilannekuva kannustaa äänestäjiä sekä taktiseen äänestämiseen että hyppäämään voittajan vankkureihin, ne voivat aiheuttaa kansalaisissa yhtä lailla passiivisuutta ja kotiin jäämistä. Mikäli äänestäjän suosikkiehdokas näyttää mittausten valossa menestyvän heikosti, hän saattaa nähdä kyseisen ehdokkaan äänestämisen ”äänen tuhlaamisena” (Lee 2010). Mielipidemittauksista, mediasta ja muilta äänestäjiltä saatavien tietojen lisäksi äänestäjät saattavat perustaa oletuksia ehdokkaiden pärjäämisestä aiempien vaalien tuloksille; aiemmin pärjänneiden puolueiden tai ehdokkaiden oletetaan tekevän hyvän tuloksen uudelleen, mikä tekee niistä potentiaalisia vaihtoehtoja (Morton & Ou 2015).

Harkintajoukot

Taktinen äänestäjä uskoo äänellään olevan todellista merkitystä vaalien lopputuloksen kannalta, ja vaalien kilpailuasetelma ohjaa hänet hylkäämään itselleen mieluisimman ehdokkaan. Taktisesti valittu ehdokas ei todennäköisesti ole äänestäjälle

kuitenkaan täysin epämieluisia, vaan hän on kuulunut äänestäjän harkintajoukkoon jo ennen lopullista ehdokasvalintaa.

Taktisen äänestämisen käsitettä ei voikaan erottaa harkintajoukon käsitteestä. Äänestäjällä on lähtökohtaisesti käsissään ensimmäisellä kierroksella niin sanottu universaali vaihtoehtojoukko (*universal set*), joka sisältää kaikki vaaleissa ehdolla olevat. Usein presidentinvaalien rajatun ehdokasmäärän vuoksi universaali vaihtoehtojoukko on melko yhtenevä tietoisuusjoukon (*awareness set*) kanssa, joka määrittää äänestäjän tiedossa olevat ehdokkaat. Varsinainen harkintajoukko eli ne vaihtoehdot, joita äänestäjä pitää mahdollisena, on osa tätä tietoisuusjoukkoa (Oskarson ym. 2015; 2016; Shocker ym. 1991). Ehdokkaat käyvät siten presidentinvaaleissa kaksi taistelua: ensin ehdokkaan on päästävä potentiaalisen äänestäjän harkintajoukkoon ja sen jälkeen vielä noustava tästä harkintajoukosta lopulliseksi valinnaksi (Steenbergen & Willi 2019). Harkintajoukon käsite avaa myös ajatusta siitä, että taktiset äänestäjät voivat samanaikaisesti muodostaa äänestyspäätöksensä myös osin vilpittömien näkemysten perusteella (Aldrich ym. 2018). Vaikka taktikointi estää mieluisimman ehdokkaan valinnan, ehdokkaiden suosituimmuusjärjestyksellä omassa harkintajoukossa on kuitenkin merkitystä.

Ehdokasvalinta vaaleissa on kaksivaiheinen (Rekker & Rosema 2019). Harkintavaiheessa äänestäjällä saattaa olla useita mahdollisia vaihtoehtoja, joita hän voisi äänestää. Eduskuntavaaleissa keskeinen kriteeri harkintajoukon muodostumiselle on ideologinen läheisyys, koska ääni menee ensi sijassa puolueelle ja sillä voi olla implikaatioita hallituskokoonpanoon. Presidentinvaaleissa ehdokasvalinnan perusteet poikkeavat henkilövaalin vuoksi eduskuntavaaleista (ks. Tiuhosen, Borgin ja Isotalon luku tässä teoksessa), oletetaanhan presidentin luopuvan myös puoluekirjasta valituksi tullessaan. Harkintajoukko ei kuitenkaan välttämättä sisällä kaikkia ehdolla olevia, vaan se voi rajautua jo alkuvaiheessa äänestäjälle tuttuihin ehdokkaisiin (ks. esim. Nedungadi 1991).

Kävivätpä ehdokkaat kamppailua puolueen väreissä tai eivät, monipuoluejärjestelmä vaikuttaa myös presidentinvaaleihin siten, että ehdokkaat eivät ole ideologisesti yhtä kaukana toisistaan kuin kaksipuoluejärjestelmissä. Kun tähän lisätään vielä presidentin tehtäväkentän rajautuminen pitkälti ulkopolitiikkaan, josta Suomessa vallitsee puolueiden välillä ainakin kirjoittamishetkellä laaja konsensus, tämä on omiaan lisäämään harkintajoukon laajuutta. Toisaalta vuoden 2023 eduskuntavaalitutkimus osoitti, että suomalainen monipuoluejärjestelmä on ideologisesti blokkiutunut (Wass ym. 2024) ja erityisesti affektiivinen polarisaatio on lisääntynyt äänestäjäkunnassa tasaisesti (Kawecki & Kekkonen 2024). Tämä supistane osaltaan myös presidentinvaaleissa valittavissa olevia vaihtoehtoja, erityisesti, koska presidentille on soviteltu jo pitkään arvojohtajan viittaa virallisten valtaoikeuksien lisänä.

Äänestäjät arvioivat harkintajoukkoa muodostaessaan ehdokkaiden uskottavuutta eri teemojen osalta, ja ehdokkaat pyrkivät kääntämään keskustelun itselleen vahvoin teemoihin (ks. Walgrave ym. 2015). Karlsenin ja Aardalin (2016) mukaan erityisesti sillä on merkitystä, että ehdokas (tai puolue) kykenee olemaan uskottava

toimija useassa eri asiakysymyksessä (ns. kumulatiivinen asiakysymysomistajuus, ks. Karlsen & Aardal 2016). Koska presidentinvaalien toisella kierroksella ehdokkaan on valituksi tullakseen kerättävä taakseen yli puolet äänistä, asiakysymykset eivät kuitenkaan saa olla vahvasti kansaa jakavia. Eduskuntavaaleissa dynamiikka on toisenlainen, koska puolueille yksinkertaisen enemmistön tavoittelu ei ole realistista, ja siksi ne voivat esittää keskenään hyvinkin erilaisia politiikkavaihtoehtoja.

Puolueita koskevia harkintajoukkoja tarkasteltaessa erityisesti niiden laajuudessa on havaittu sosiodemografisia eroja. Vanhempien äänestäjien harkintajoukot ovat suppeampia (Rekker & Rosema 2019), ja toisaalta nuorempien ikäkohorttien (1990-luvun alusta 2010-luvun puoleenväliin syntyneet) sosiaalistumista politiikkaan ovat leimanneet pirstoutuneet puoluejärjestelmät ja vakiintumattomampi puoluekanta. Nuorempien ikäkohorttien harkintajoukot myös muodostuvat vahvemmin liberaali-konservatiivi-arvoulottuvuuden perusteella, mikä laventaa heidän harkintajoukkoaan perinteisellä sosioekonomisella arvoulottuvuudella (Mitteregger 2024). Nuoret äänestäjät myös jättävät äänestyspäättöksensä yleensä myöhempään vaiheeseen (Lisi 2022), joten myös viime hetken mielilipidemittauksilla voi olla enemmän merkitystä heidän ehdokasvalinnalleen.

Harkintajoukkoja voidaan empiirisesti tarkastella vaihtoehtoisilla tavoilla (Oscarsson & Rosema 2019). Ensinnäkin voidaan tiedustella kaikkia mahdollisia ehdokkaita, joita äänestäjä harkitsi äänestävänsä. Toiseksi äänestäjiä voidaan pyytää myös laittamaan ehdokkaat suosituimmuusjärjestykseen, mikä antaa enemmän tietoa mahdollisista taktisista valinnoista harkintajoukon sisällä yhdistettynä lopulliseen ehdokasvalintaan. Tehokkaampi keino tähän on kuitenkin niin kutsuttujen ”lämpömittarikysymysten” käyttäminen, joissa äänestäjä arvioi kutakin ehdokasta moniportaisella asteikolla sen suhteen kuinka mieluisana vaihtoehtona tätä pitää. Lämpömittari antaa tietoa paitsi mahdollisesta taktisesta äänestämisestä myös siitä, kuinka lähellä harkintajoukkoon kuuluvat ehdokkaat ovat toisiaan, kun äänestäjä tekee lopullista päätöstään. Näin voidaan arvioida myös sitä, kuinka suuresta taktisesta päätöksestä ehdokasvalinnassa lopulta oli kyse, mikäli ehdokkaat ovat äänestäjän harkintajoukossa lähes yhtä suosittuja. On toki huomattava, että kyselytutkimuksen tekeminen vaalien jälkeen voi aina vaikuttaa osaltaan vastausten validiteettiin. Oma ehdokasvalinta saattaa nousta lämpömittariasteikolla myös mieluisammaksi, kun ehdokasta arvioi vasta äänestyspäättöksen jälkeen.

Harkintajoukot ja taktinen äänestäminen presidentinvaaleissa 2024

Luvun empiirinen tarkastelu taktisesta äänestämisestä perustuu Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimukseen. Siinä vastaajia pyydettiin kertomaan, kuinka paljon he pitävät kustakin yhdeksästä presidenttiehdokkaasta asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa ”ei pidä ollenkaan” ja 10 tarkoittaa ”pitää erittäin paljon”. Näin saadaan selville, kuinka moni äänesti muuta kuin eniten pitämäänsä ehdokasta. Toiseksi vastaajilta kysyttiin, missä määrin he ovat samaa tai eri mieltä väittämästä ”Halusin vaikuttaa

ensimmäisen kierroksen ehdokasvalinnallani ennen kaikkea siihen, että joku tietty ehdokas ei pääsisi toiselle kierrokselle”. Kolmanneksi vaaleissa äänestäneiltä vielä kysyttiin, harkitsivatko he muiden ehdokaiden äänestämistä kuin sen ehdokkaan, jota he kertoivat kyselyssä äänestäneensä. Näin tässä luvussa kartoitetaan vastaajien harkintajoukkoja ja mahdollista taktikointia eri näkökulmista.

Ensin empiirisiä havaintoja tarkastellaan valitsijoiden harkintajoukkojen osalta ja selvitetään, millaisia harkintajoukkoja eri eduskuntapuolueita lähellä olevilla valitsijoilla oli. Vasta tämän jälkeen tarkastellaan taktista äänestämistä eli sitä, kuinka suuri osa vastaajista kertoi äänestäneensä presidentinvaalin ensimmäisellä kierroksella ehdokasta, joka ei ollut hänen eniten pitämänsä ehdokas tai vähintään jakanut sijaa eniten pidetyimpänä. Myös taktista äänestämistä tarkastellaan ehdokasvalinnan ja puolueläheisyyden mukaan, jotta voidaan arvioida kysymystä siitä, ketkä ehdokkaista lopulta hyötyivät tai kärsivät taktisesta äänestämisestä, ja missä määrin taktikointi johti aidosti epämieluisan ehdokkaan valintaan.

Harkintajoukot

Taulukossa 4.1 esitetään ehdokaiden saama lämpömittarikeskiarvo (pitää ehdokkaasta asteikolla 0–10) vastaajien puolueläheisyyden mukaan¹. Puolueläheisyyttä kartoitettiin kysymällä vastaajilta “Katsotko yleensä olevasi lähellä jotakin poliittista puoluetta? Mitä puoluetta?”. Taulukosta nähdään, että jonkin tietyn puolueen läheiseksi kokevat pitivät pääsääntöisesti eniten juuri tuon puolueen ehdokkaasta². Ainut selvä poikkeus tähän on Jutta Urpilainen, joka ei ollut likimainkaan pidetyin ehdokas SDP:tä lähellä olevien keskuudessa. Siinä missä Urpilaisen lämpömittarikeskiarvo SDP:tä lähellä olevien kesken oli 6,1, Pekka Haaviston keskiarvo oli peräti 7,9. Myös Li Andersson oli Urpilaista pidetympi SDP:hen samastuvien keskuudessa 6,5 keskiarvolla. Olli Rehn ylsi SDP:tä lähellä olevien keskuudessa samaan keskiarvoon kuin Urpilainen.

Kokoomuksen läheiseksi puolueeksi kokevien keskuudessa Alexander Stubbin jälkeen pidetyin ehdokas oli Rehn 6,5 keskiarvolla. Yli viiden keskiarvon kokoomuksen kannattajien keskuudessa saivat lisäksi Haavisto, Essayah ja Halla-aho. Perussuomalaisiin samastuville ehdottomasti pidetyin oli puolueen oma ehdokas Jussi Halla-aho, jonka jälkeen pidetyimpiä olivat Stubb ja Rehn. Perussuomalaisille kaikkein epämieluisimmat ehdokkaat olivat Andersson ja Urpilainen alle kahden keskiarvoilla. Keskustan kannattajille ykkönen oli Rehn 8,8 keskiarvolla, mutta myös Stubbin keskiarvo 6,9 oli varsin korkea. Lisäksi Haavisto ja Essayah saivat keskustalaisilta yli viiden keskiarvon. Vihreisiin samastuvat antoivat hyvin korkean piste-määrän omalle ehdokkaalleen Pekka Haavistolle (9,4), joskin myös Li Andersson oli heidän keskuudessaan erittäin pidetty (7,9). Kolmanneksi pidetyin ehdokas vihrei-

¹ Taulukossa on raportoitu puolueläheisyyden yhteys ehdokkaille annettuihin lämpömittarivoihin eduskuntapuolueittain Liike Nyt:iä lukuun ottamatta, sillä tämän puolueen kannattajia ei ollut aineistossa riittävästi luotettavaa analyysia varten.

² Tässä yhteydessä Pekka Haaviston ajatellaan olevan Vihreiden ehdokas huolimatta siitä, että hän asettui ehdolle valitsijayhdistyksen kautta.

siin samastuvien keskuudessa oli Stubb (6,2), minkä lisäksi myös Rehn ja Urpilainen ylsivät yli viiden keskiarvoon.

Vasemmistoliittoon samastuvien keskuudessa Li Andersson oli erittäin suosittu 9,3 keskiarvolla. Kuitenkin myös Haaviston keskiarvo 8,3 oli hyvin korkea huomioiden, että seuraavaksi suosituimmat ehdokkaat Urpilainen ja Rehn jäivät alle kuuden keskiarvoihin. Kuten vihreisiin samastuvien, myös vasemmistoliiton kannattajien keskuudessa oikeistokonservatiiviset ehdokkaat (Halla-aho, Essayah, Aaltola ja Harkimo) saivat hyvin matalia lämpömittariarvoja. RKP ei asettanut vaaleihin omaa presidenttiehdokasta, mutta sen kannattajille näyttäisi olleen tarjolla mieluisia ehdokkaita, sillä sekä Stubb että Haavisto saivat molemmat RKP:hen samastuvilta keskiarvon 7,9. Noin kuuden keskiarvon saivat lisäksi Rehn ja Andersson.

Kristillisdemokraatteihin samastuvia on aineistossa selvästi vähemmän, mikä tarkoittaa, että tulokset ovat heidän osaltaan enemmän suuntaa antavia. Lämpömittaritarkastelu kuitenkin tuottaa johdonmukaisia tuloksia siten, että puolueen puheenjohtaja Sari Essayah oli puolueen kannattajien keskuudessa selvästi pidetyin 8,8 keskiarvolla, ja hänen jälkeensä suosituimpia ehdokkaita olivat keskusta-oikeistolaiset ehdokkaat Rehn (7,1), Stubb (7,0) ja Halla-aho (6,5).

Taulukko 4.1 Presidentinvaaliehdokkaiden lämpömittarikeskiarvot puolueläheisyyden mukaan.

Puolueläheisyys	Kuinka paljon piti ehdokkaasta asteikolla 0–10								
	Andersson	Rehn	Harkimo	Halla-aho	Urpilainen	Aaltola	Stubb	Essayah	Haavisto
KOK (n=175–177)	3,0	6,5	3,9	5,3	3,1	4,3	<u>9,0</u>	5,4	5,9
PS (n=111–112)	1,7	5,4	3,9	<u>8,9</u>	1,9	4,0	6,0	4,8	3,4
SDP (n=162–164)	6,5	6,1	2,3	2,2	<u>6,1</u>	3,5	5,8	2,7	7,9
KESK (n=103–105)	3,5	<u>8,8</u>	3,7	4,4	3,7	4,2	6,9	5,3	5,9
VIHR (n=73–75)	7,9	5,8	2,0	1,1	5,3	2,3	6,2	2,0	<u>9,4</u>
VAS (n=89–90)	<u>9,3</u>	5,6	2,0	1,1	5,7	2,2	4,4	1,5	8,3
RKP (n=47)	5,9	6,1	3,5	2,0	4,0	3,1	7,9	4,3	7,9
KD (n=34–35)	3,1	7,1	3,9	6,5	4,3	5,2	7,0	<u>8,8</u>	4,1
Ei lähellä / EOS (n=618–621)	5,3	6,3	3,2	4,0	4,0	3,6	6,5	3,9	6,9

Huom. taulukossa esitetty havaintojen lukumäärät painottamattomina. Puolueiden omien/niitä lähellä olevien ehdokkaiden saama keskiarvo alleviivattuna.

Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Lämpömittarikysymysten pohjalta voidaan muodostaa ns. kynnysarvo määrittämään sitä, ketkä ehdokkaista kuuluivat vastaajan harkintajoukkoon. Kynnysarvon määrittämiseen voidaan käyttää erilaisia tilastollisia menetelmiä, joista kaikki ovat kuitenkin tavalla tai toisella mielivaltaisia. Tätä analyysia varten on aluksi laskettu jokaisen vastaajan osalta heidän yhdeksälle ehdokkaalle antamiensa lämpömittaripisteiden keskiarvo, joka antaa perustason mittarin vastaajan yleisestä positiivisuudesta ehdokkaita kohtaan. Valtaosalla keskiarvo vaihtelee 3,5–6 välillä, mutta osa vastaajista on pisteyttänyt ehdokkaita selvästi avokätisemmin ja osa kriittisemmin (kaikkien vastaajien keskiarvo on 4,5 ja keskihajonta 1,5).

Lämpömittarin keskiarvon laskemisen jälkeen on laskettu kunkin vastaajan arvosanojen keskihajonta, joka kuvaa keskimääräistä poikkeamaa keskiarvosta. Suurempi keskihajonta kuvaa sitä, että vastaaja on antanut ehdokkaille hyvin erisuuruisia arvoja, siinä missä pienempi keskihajonta viittaa suppeampaan vaihteluväliin lämpömittariarvioissa. Kynnysarvoksi ehdokkaan harkintajoukkoon kuulumiselle on määritetty keskiarvo yhteenlaskettuna yhdellä keskihajonnalla. Toisin sanoen ehdokkaiden, joiden lämpömittariarvo on suurempi tai yhtä suuri kuin tämä kynnysarvo, katsotaan kuuluvan vastaajan harkintajoukkoon. Näin on huomioitu yksilölliset erot vastaajien arviointiasteikoissa ja samalla luettu harkintajoukkoon vain ne ehdokkaat, jotka saavat vastaajalta selvästi korkeimpia lämpömittariarvoja. Harkintajoukko muodostuisi merkittävästi laajemmaksi, jos siihen katsottaisiin kuuluvaksi esimerkiksi kaikki ne ehdokkaat, jotka saavat vastaajalta korkeamman lämpömittariarvon kuin vastaajan kaikki ehdokkaat huomioiva keskiarvo.

Valitun kynnysarvon perusteella neljällä kymmenestä vastaajasta harkintajoukkoon kuului korkeintaan yksi ehdokas. Lähes puolella (47 %) harkintajoukkoon kuului kaksi ehdokasta, ja lopuilla reilulla kymmenyksellä harkintajoukko oli tätä laajempi.

Taulukossa 4.2 on esitetty harkintajoukot vastaajien puolueläheisyyden mukaan. Siitä nähdään, että puolueen oma tai sitä lähellä oleva ehdokas kuului useimpien puolueeseen samastuvien harkintajoukkoon. Tässäkin tarkastelussa korostuu poikkeus sääntöön Urpilaisen kohdalla, sillä hän oli osa harkintajoukkoa vain yhdelle viidestä SDP:n läheiseksi kokevasta. Sen sijaan Haavisto kuului SDP:hen samastuvista yli puolen harkintajoukkoon, ja Li Anderssonin sisällytti harkintajoukkoonsa lähes kolme kymmenestä SDP:hen samastuvasta. Stubbkin kuului harkintajoukkoon joka viidennellä SDP:n kannattajalla.

Kokoomusta lähellä olevien harkintajoukkoon kuului puolueen oman ehdokkaan Alexander Stubbin jälkeen useimmiten Haavisto ja tämän jälkeen Rehn. Yhdellä kymmenestä kokoomukseen samastuvasta harkintajoukkoon kuului Halla-aho. Perussuomalaisen kannattajista vajaa kolmannes sisällytti myös Stubbin harkintajoukkoonsa, reilu kymmenen lisäksi Rehnin tai Haaviston. Keskustaan samastuvien harkintajoukkoon kuului Rehnin jälkeen useimmiten Stubb (34 %:lle) ja tämän jälkeen Haavisto (25 %:lle). Joka kymmenennen Keskustan kannattajan harkintajoukko kattoi myös Essayahin.

Vihreisiin samastuvilla Haavisto kuului lähes jokaisen harkintajoukkoon, mikä lisäksi yli puolen harkintajoukko kattoi myös Li Anderssonin. Vasemmistoliiton kannattajien osalta kiinnostava havainto on, että Anderssonin vahvan kannatuksen lisäksi Haavisto kuului heidän harkintajoukkoonsa lähes seitsemällä kymmenestä. Muista ehdokkaista vasemmistoliittoon samastuvien harkintajoukkoon kuului hyvin harva, oikeistokonservatiivisista ehdokkaista ei yksikään. Stubbilla ja Haavistolla oli lähes yhtä vahva asema RKP:n kannattajien keskuudessa, sillä useampi kuin kolme viidestä sisällytti nämä ehdokkaat harkintajoukkoonsa. Yhdellä kuudesosalla RKP:hen samastuvista harkintajoukkoon kuului lisäksi Andersson ja Rehn. Kris-

tillisdemokraattien harkintajoukkoon kuului puolueen oman ehdokkaan jälkeen useimmiten Stubb, Rehn tai Halla-aho.

Taulukko 4.2 Harkintajoukot puolueläheisyyden mukaan lämpömittarikysymysten perusteella.

Puolueläheisyys	Ehdokas osa harkintajoukkoa (%)								
	Andersson	Rehn	Harkimo	Halla-aho	Urpilainen	Aaltola	Stubb	Essayah	Haavisto
KOK (n=175–177)	4	18	-	10	-	3	88	6	23
PS (n=111–112)	2	15	4	86	-	4	29	13	12
SDP (n=162–164)	28	16	1	4	20	4	22	1	55
KESK (n=103–105)	2	80	1	7	3	4	34	11	25
VIHR (n=73–75)	53	12	-	1	7	-	16	1	93
VAS (n=89–90)	89	11	-	-	6	-	2	-	68
RKP (n=47)	17	17	2	-	-	2	64	4	62
KD (n=34–35)	-	23	-	17	-	-	31	74	3
Ei lähellä / EOS (n=618–621)	22	28	3	16	5	5	36	6	51

Huom. taulukossa esitetty havaintojen lukumäärät painottamattomina. Puolueiden omien/niitä lähellä olevien ehdokkaiden osuus harkintajoukossa alleviivattuna.

Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Lämpömittarikysymyksiin pohjautuva analyysi harkintajoukoista nojaa ajatukseen siitä, että valitsija punnitsisi ehdokasvalintaansa eniten pitämiensä ehdokkaiden väliltä. Näin ei kuitenkaan välttämättä aina tapahdu käytännössä, minkä vuoksi Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimuksessa vastaajilta myös kysyttiin suoraan, harkitsivatko he toisen ehdokkaan äänestämistä ensimmäisellä kierroksella ja jos harkitsivat, kenen. Vastaajista, jotka kertoivat äänestäneensä ensimmäisellä kierroksella, noin kolme viidestä (58 %) kertoi harkinneensa myös toisen ehdokkaan äänestämistä. Kääntäen siis neljä kymmenestä ei harkinnut toisen ehdokkaan äänestämistä, mikä vastaa lämpömittarikysymysten ja valitun kynnyksarvon pohjalta muodostettua arviota harkintajoukon koosta.

Taulukko 4.3 osoittaa ehdokasvalinnan mukaan vastaajien harkintajoukot suoran kysymyksen pohjalta. Siitä nähdään, ensinnäkin, että Urpilaisen äänestäjistä vain viidennes ei ollut harkinnut muita ehdokkaita. Puolet Urpilaista äänestäneistä oli harkinnut Haaviston äänestämistä, joka kolmas Anderssonin äänestämistä ja joka neljäs Rehnin äänestämistä. Presidentiksi valitun Alexander Stubbin äänestäjien harkintajoukkoon kuului oman ehdokkaan lisäksi ensisijaisesti Pekka Haavisto, mutta jossain määrin myös Olli Rehn ja osalle Jussi Halla-aho.

Haaviston äänestäjille varteenotettavin vaihtoehto oli Li Andersson, mutta osa pohti myös Stubbin, Rehnin tai Jutta Urpilaisen äänestämistä, joskin kuten taulukko 4.3 osoittaa, Stubb oli useammalle Haaviston äänestäjälle mieluisampi kuin Rehn tai Urpilainen. Kolmanneksi eniten ääniä ensimmäisellä kierroksella saaneen Halla-ahon äänestäjistä reilu neljännes oli harkinnut myös Stubbin tai Rehnin äänestämistä, mutta kymmenes harkitsi myös Haavistoa ja Sari Essayahia ja lähes joka

kymmenes Mika Aaltolaa. Neljänneksi eniten ääniä saaneen Rehnin kannattajien harkintajoukkoon kuuluivat lisäksi Haavisto ja Stubb.

Li Anderssonia äänestäneistä kaksi viidestä oli harkinnut myös Haaviston äänestämistä ensimmäisellä kierroksella, ja noin kymmenes heistä oli pohtinut Urpilaisen ja Rehnin äänestämistä. Kuten jo aiemmin todettiin, Urpilaisen kannattajista puolet oli harkinnut myös Haavistoa, ja monelle heistä sekä Andersson että Rehn olivat varteenotettavia vaihtoehtoja, osalle myös Stubb. Essayahia ja Aaltolaa äänestäneitä on aineistossa varsin vähän, mikä tekee tuloksista epäluotettavampia, mutta suuntaa antavasti vaikuttaa siltä, että Essayahin kannattajien harkintajoukkoon kuuluivat useimmiten Halla-aho ja Stubb, sekä pienemmälle joukolle myös Aaltola, Rehn ja Haavisto. Aaltolan kannattajien harkintajoukkoon kuului useimmiten Halla-aho.

Taulukko 4.3 Harkintajoukot ehdokasvalinnan mukaan suorien kysymysten perusteella.

Ehdokasvalinta 1. kierroksella ^a	Harkitsitko muiden ehdokkaiden äänestämistä, keiden? (%)								
	Andersson	Rehn	Harkimo	Halla-aho	Urpilainen	Aaltola	Stubb	Essayah	Haavisto
Andersson (n=84–85)		11	0	0	12	0	3	0	43
Rehn (n=247–249)	6		1	9	7	3	27	7	33
Halla-aho (n=185–188)	5	27	6		1	8	28	10	10
Urpilainen (n=64–67)	31	25	0	4		2	16	1	49
Aaltola (n=21–23)	5	8	0	19	0		10	6	7
Stubb (n=337–340)	2	22	1	13	3	4		3	35
Essayah (n=24)	4	14	0	28	5	16	28		14
Haavisto (n=395–399)	31	16	1	3	15	1	18	1	

Huom. taulukossa esitetty havaintojen lukumäärät painottamattomina.

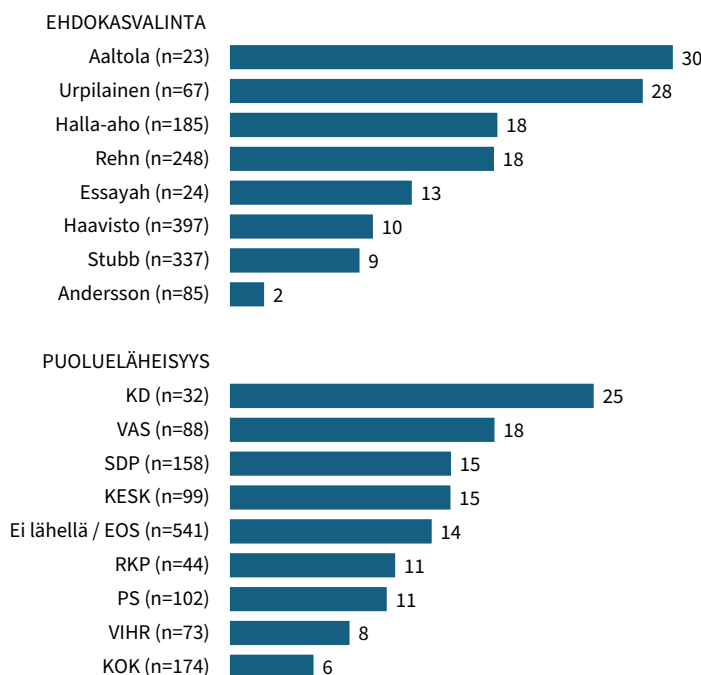
Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Taktinen äänestäminen

Yksi tapa tarkastella taktista äänestämistä on määritellä se tilanteeksi, jossa vastaaja kertoo äänestäneensä presidentinvaalin ensimmäisellä kierroksella ehdokasta, joka ei kuitenkaan ole hänen eniten pitämänsä ehdokas tai vähintään jaa ensimmäistä sijaa pidetyimpänä ehdokkaana. Siten taktisen äänestämisen indikaattori voidaan muodostaa edellä kuvattujen lämpömittarikysymysten pohjalta siten, että se saa arvon 1, kun vastaaja on äänestänyt toista ehdokasta kuin eniten pitämäänsä, ja arvon 0, kun hän on äänestänyt ehdokasta, jonka saama lämpömittariarvo on sama kuin vastaajan antama korkein lämpömittariarvo kaikki yhdeksän ehdokasta huomioituna.

Näin tarkasteltuna reilu kymmenes (13 %) äänesti presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella muuta kuin eniten pitämäänsä ehdokasta. Kuviosta 4.1 nähdään, että selvästi eniten tällaisia äänestäjiä oli kristillisdemokraattien kannattajissa (25 %) ja kaikkein harvimmin kokoomukseen ja vihreisiin samastuvissa (6–8 %). Ko-

koomuksen ja vihreiden kannattajien osalta vaalien kilpailutilanne olikin suotuisin oman puolueen ehdokkaan ja siten myös usein itselle mieluisimman ehdokkaan äänestämiseksi. Kristillisdemokraattien osalta tilanne puolestaan oli hankala sikäli, että puolueen puheenjohtajalla Sari Essayahilla – joka selvästi oli KD:hen samastuvien keskuudessa eniten pidetyin ehdokas – ei ollut käytännössä mahdollisuuksia päästä vaalien toiselle kierrokselle. Kristillisdemokraattien, toisin kuin punavihreään blokkiin identifioituvien SDP:n ja vasemmistoliiton kannattajien, harkintajoukkoon ei myöskään yhtä usein kuulunut lähes yhtä hyvää tai jopa pidetympää ehdokasta toisesta puolueesta.

Kuvio 4.1 Ehdokasvalinnan ja puolueläheisyyden mukaan niiden valitsijoiden osuus, jotka äänestivät muuta kuin eniten pitämänsä ehdokasta (%).

Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Osa äänestäjistä kuitenkin päätyi äänestämään ehdokasta, joka ei ollut itselle mieluisin eikä todennäköinen läpimenijä toiselle kierrokselle. Miten puolueelle uskolliset valitsijat toimivat tilanteessa, jossa oman puolueen ehdokas ei ole kärkiehdokkaiden joukossa eikä välttämättä omasta mielestä edes henkilönä kaikkein mieluisin? Äänestävätkö he silti oman puolueensa ehdokasta? Voiko näitä äänestäjiä luonnehtia "vilpittömiksi äänestäjiksi"?

Taulukossa 4.4 on esitetty vastaajien ehdokasvalinta presidentinvaalin ensimmäisellä kierroksella puolueläheisyyden mukaisissa luokissa. Taulukosta nähdään, että puolueiden omista ehdokkaista SDP:n Jutta Urpilainen onnistui kaikkein heikoimmin keräämään oman puolueensa kannattajien äänet. Niistä kyselyvastaajista,

jotka kertoivat olevansa lähellä SDP:tä, vain neljännes kertoi äänestäneensä Urpilaista, siinä missä lähes puolet äänesti Haavistoa ja joka kymmenes Rehniä tai Stubbia. Urpilaisen jälkeen heikoimmin omistaan piti kiinni kristillisdemokraattien Sari Essayah, jota äänesti kaksi viidestä kristillisdemokraatteja lähellä olevista valitsijoista. Heistä vajaa viidennes äänesti Stubbia, reilu seitsemäsosa Rehniä ja useampi kuin yksi kymmenestä Halla-ahoa. Vasemmistoliiton kannattajien äänet jakautuivat pääasiassa kahden ehdokkaan kesken siten, että yli puolet äänesti oman puolueen ehdokasta Li Anderssonia, ja kaksi viidestä Pekka Haavistoa. Vihreitä lähellä oleville valinta oli helppo, kun oma ehdokas kävi kisaan kärkisijasta. Jopa yhdeksän kymmenestä vihreitä lähellä olevasta äänesti Haavistoa. Stubb ei saanut kokoomusta lähellä olevilta valitsijoilta aivan yhtä varauksetonta kannatusta, sillä reilu viidennes heistä äänesti muita ehdokkaita. Stubbin valintaa vauhdittivat kuitenkin RKP:n läheiseksi kokevien äänet. Heistä yli puolet äänesti Stubbia ja vain reilu neljännes Haavistoa, vaikka harkintajoukkoja koskevissa tarkasteluissa Stubb ja Haavisto olivat yhtä vahvoilla RKP:hen samastuvien keskuudessa (taulukot 4.1 ja 4.2). Rehn keräsi kolme neljäsosaa keskustaa lähellä olevien valitsijoiden äänistä menettäen pieniä osuuksia melko tasaisesti useammalle muulle ehdokkaalle.

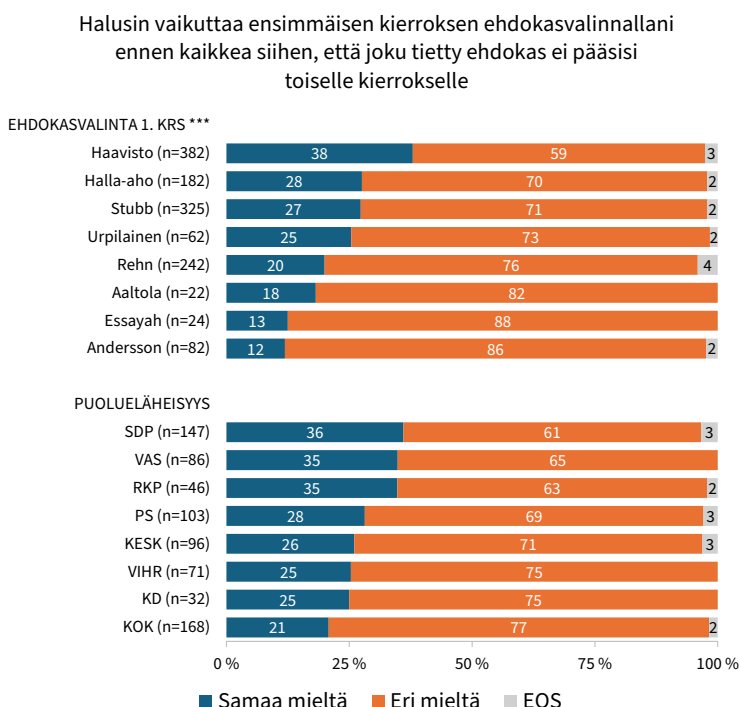
Taulukko 4.4 Puolueläheisyyden yhteys presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen ehdokasvalintaan (%).

Puolueläheisyys	Ehdokasvalinta 1. kierroksella										Yht	N
	Andersson	Rehn	Harkimo	Halla-aho	Urpilainen	Aaltola	Stubb	Essayah	Haavisto	Ei halua sanoa		
KOK	1	11	0	6	0	1	77	0	4	1	100	175
PS	0	5	0	79	0	3	9	1	3	1	100	106
SDP	4	13	0	4	25	1	11	0	44	0	100	160
KESK	0	76	0	4	3	2	6	1	8	0	100	105
VIHR	1	3	0	1	1	0	1	0	92	0	100	73
VAS	53	2	0	0	2	0	2	0	40	0	100	88
RKP	4	4	0	0	0	2	57	2	28	2	100	47
KD	0	15	0	12	0	6	18	42	3	3	100	33
Ei lähellä puoluetta	5	21	0	13	3	3	23	1	30	1	100	426
Ei osaa sanoa	5	17	2	11	4	2	17	1	41	2	100	133

Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Muun kuin eniten pidetyimmän ehdokkaan äänestämiseksi voi siis olla erilaisia motiiveja. Tästä syystä kyselyssä vastaajien taktikointia kartoitettiin myös pyytämällä heitä avaamaan suhtautumistaan väittämään “Halusin vaikuttaa ensimmäisen kierroksen ehdokasvalinnallani ennen kaikkea siihen, että joku tietty ehdokas ei pääsisi toiselle kierrokselle”. Vastausvaihtoehtoja oli viisi: “täysin samaa mieltä”, “jokseenkin samaa mieltä”, “jokseenkin eri mieltä”, “täysin eri mieltä” ja “en osaa sanoa”. Kuviossa 4.2 kaksi ensimmäistä vastausvaihtoehtoa on yhdistetty kategoriaksi “samaa mieltä” ja kaksi seuraavaa kategoriaksi “eri mieltä”. Kuviosta havaitaan, että

Haavistoa äänestäneissä oli eniten valitsijoita – kaksi viidestä – jotka halusivat ehdokasvalinnallaan estää jonkun toisen ehdokkaan pääsyn presidentinvaalien toiselle kierrokselle. Toisaalta myös Halla-aho, Stubb ja Urpilaista äänestäneissäkin näin ajatteli vähintään joka neljäs. Kaikkein vähiten näin ajattelevia oli Anderssonia ja Essayahia äänestäneissä. Jonkun tietyn ehdokkaan blokkaaminen vaalien toiselta kierrokselta vaikuttaisi korostuvan SDP:tä, vasemmistoliittoa ja RKP:tä lähellä olevien vastauksissa, joskaan eroja puolueläheisyyden osalta ei Khiin neliötestin perusteella voida yleistää kyselyvastausten perusteella kaikkiin valitsijoihin, sillä testin p-arvo on suurempi kuin 0,05.

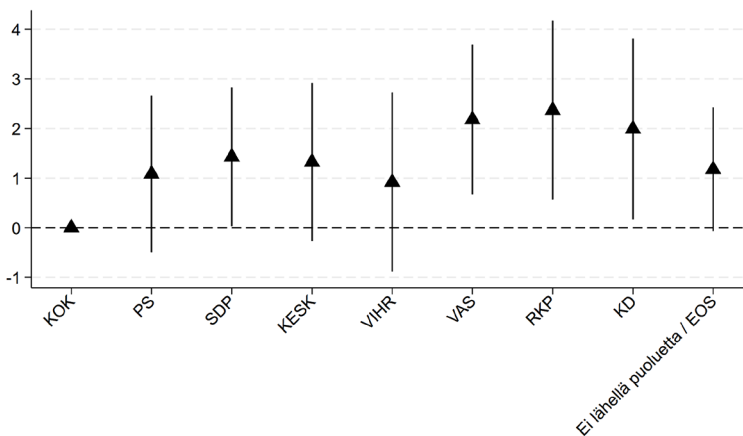
Kuvio 4.2 Suhtautuminen väittämään ”Halusin vaikuttaa ensimmäisen kierroksen ehdokasvalinnallani ennen kaikkea siihen, että joku tietty ehdokas ei pääsisi toiselle kierrokselle”.

Vastausjakaumat ehdokasvalinnan ja puolueläheisyyden mukaan (%). Khiin neliötestin p-arvo: * < 0,05; ** < 0,01; *** < 0,001. Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Mikäli taktinen äänestäminen on ennen kaikkea tilanne, jossa valitsija luopuu itselleen mieluisimman ehdokkaan äänestämisestä estääkseen epämieluisan ehdokkaan valinnan, presidentinvaaleissa äänesti taktisesti vain kuusi prosenttia äänestäjistä. Toisin sanoen näin suuri osuus vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämästä ”Halusin vaikuttaa ensimmäisen kierroksen ehdokasvalinnallani ennen kaikkea siihen, että joku tietty ehdokas ei pääsisi toiselle kierrokselle” ja lisäksi kertoi äänestäneensä ehdokasta, jota ei arvioinut itselleen mieluisimmaksi. On huomioitava, että kysymyksessä korostuu jonkin ehdokkaan vastustaminen *ensisijaisena* syynä: yhtä lailla on mahdollista, että vasemmistoliiton ja sosiaalide-

mokraattien kannattajat äänestivät Haavistoa ensisijaisesti sen vuoksi, että hän oli paremmassa kilpailuasemassa kuin puolueen omat ehdokkaat, mutta samalla he toissijaisesti äänestivät heistä etäällä olevaa Halla-ahoa vastaan.

Kuviossa 4.3 on esitetty puolueläheisyyden ja taktisen äänestämisen (edellä kuvatuksi mitattuna) yhteyttä selittävän logistisen regressiomallin tulokset. Mallissa on kontrolloitu vastaajan poliittinen kiinnostus, sukupuoli, ikä ja asuinpaikan koko, joista mikään ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä taktiseen äänestämiseen. Kuvioista nähdään, että verrattuna kokoomukseen³ samastuviin – joiden keskuudessa taktinen äänestäminen oli harvinaisinta – vetosuhde⁴ äänestää taktisesti oli suurempi SDP:hen, vasemmistoliittoon, RKP:hen ja kristillisdemokraatteihin samastuvilla.

Kuvio 4.3 Puolueläheisyyden ja taktisen äänestämisen yhteyttä selittävä logistinen regressiomalli.

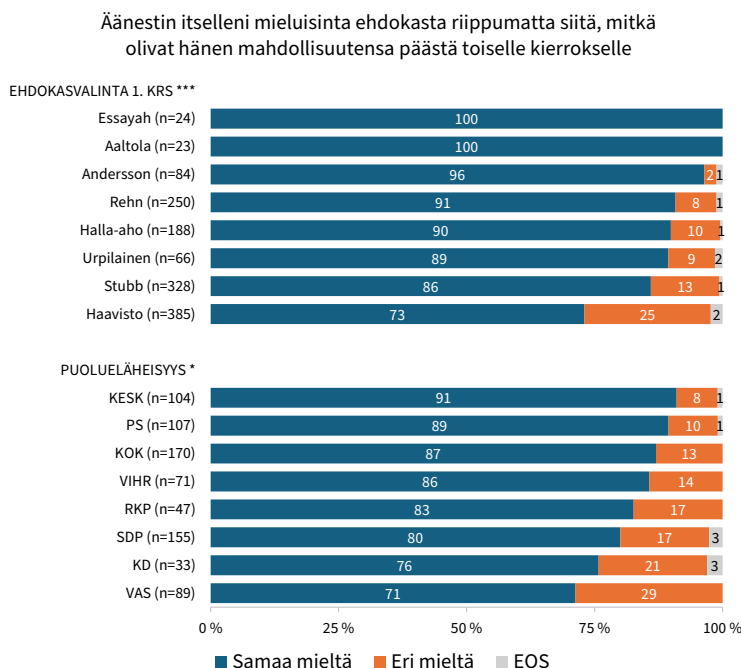
Huom. Standardoimattomat regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit, n=1198. Mallissa vakioitu poliittinen kiinnostus, sukupuoli, ikä ja asuinpaikan koko. Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimuksessa vastaajille esitettiin lisäksi kaksi muutakin väittämää, joiden avulla haluttiin kartoittaa vilpittömien äänestäjien sekä voittajien vankkureihin hypänneiden äänestäjien osuutta valitsijoista. Kuviossa 4.4 esitetään vastausjakaumat vilpittömien äänestäjien osuudesta ehdokasvalinnan ja puoluesamastumisen mukaan. Siitä nähdään, että heikoimmat voitonmahdollisuudet omaavien ehdokkaiden äänestäjät olivat useimmiten samaa mieltä väittämästä ”Äänestin itselleni mieluisinta ehdokasta riippumatta siitä, mitkä olivat hänen mahdollisuutensa päästä toiselle kierrokselle”. Useimmiten eri mieltä väittämästä olivat vasemmistoliittoon ja kristillisdemokraatteihin samastuvat äänestäjät, mikä kuvastaa sitä, että taktikointi – itselle mieluisimman ehdokkaan äänestämättä jättäminen

³ Kokoomus toimii mallissa referenssikategoriana, johon muita kategorioita verrataan.

⁴ Vetosuhde (engl. odds ratio) kuvaa todennäköisyyden ja epätodennäköisyyden suhdetta.

vaalien kilpailutilanteeseen liittyvistä syistä – oli yleisintä juuri näiden puolueiden kannattajien keskuudessa.

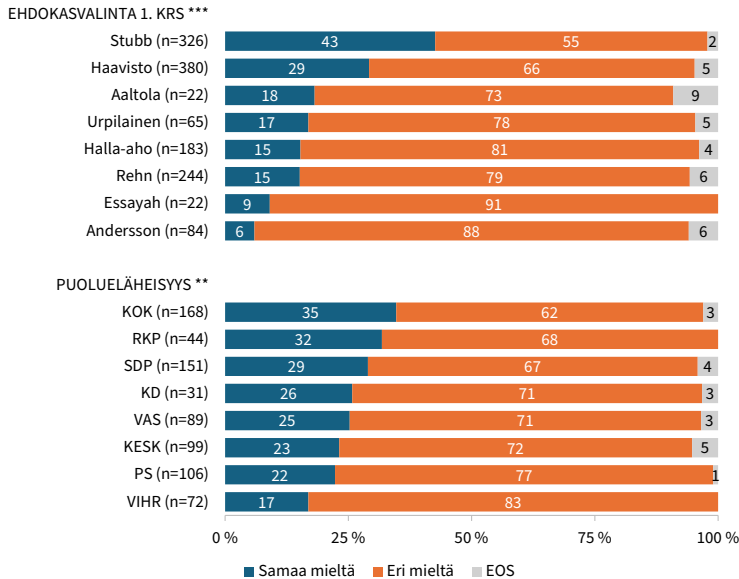
Kuvio 4.4 Suhtautuminen väittämään “Äänestin itselleni mieluisinta ehdokasta riippumatta siitä, mitkä olivat hänen mahdollisuutensa päästä toiselle kierrokselle”.

Vastausjakaumat ehdokasvalinnan ja puolueläheisyyden mukaan (%). Khiin neliötestin p-arvo: * < 0,05; ** < 0,01; *** < 0,001. Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Kuviossa 4.5 esitetään vielä voittajan vankkureista viehättyneiden äänestäjien osuus ehdokasvalinnan ja puolueläheisyyden mukaan eli suhtautuminen väittämään “Äänestin ennen kaikkea sellaista ehdokasta, jolla oli vaaleja edeltäneiden kannatusmittausten perusteella parhaat mahdollisuudet tulla valituksi presidentiksi”. Tulokset ovat johdonmukaisia siltä osin, että tällaisia äänestäjiä oli selvästi eniten vaalien voittajaa Alexander Stubbia äänestäneiden keskuudessa ja toiseksi eniten vaalien kakkoseksi tulleen Pekka Haaviston äänestäjissä.

Yksi kiinnostava havainto kuvion 4.5 osalta liittyy RKP:hen samastuvien vastauksiin. Harkintajoukkoja koskeissa analyyseissa vaikutti nimittäin siltä, että Stubbilla ja Haavistolla oli yhtä vahva asema RKP:n kannattajien keskuudessa, mutta tästä huolimatta heistä usealla vaaka kallistui äänestyskopilla Stubbiin (taulukko 4.4). Liittyikö tämä näkemykseen siitä, että Stubb lopulta voittaisi Haaviston, vai ratkaisiko äänen Stubbin hyväksi esimerkiksi se, että Stubb puhuu äidinkielenään ruotsia? Joka tapauksessa RKP:n kannattajien äänet olivat Stubbin vaalivoiton kanalta tärkeitä.

Äänestin ennen kaikkea sellaista ehdokasta, jolla oli vaaleja edeltäneiden kannatusmittausten perusteella parhaat mahdollisuudet tulla valituksi presidentiksi

Kuvio 4.5 Suhtautuminen väittämään “Äänestin ennen kaikkea sellaista ehdokasta, jolla oli vaaleja edeltäneiden kannatusmittausten perusteella parhaat mahdollisuudet tulla valituksi”.

Vastausjakaumat ehdokasvalinnan ja puolueläheisyyden mukaan (%). Khiin neliötestin p-arvo: * < 0,05; ** < 0,01; *** < 0,001. Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Johtopäätökset

Taktinen äänestäminen nousi julkiseen keskusteluun jälleen vuoden 2024 presidentinvaaleissa. Kevään 2023 eduskuntavaaleissa sosialidemokraattien katsottiin vetäneen taktisia äänestäjiä taakseen vihreiltä ja vasemmistoliitolta, jolloin taktikoinnin kohteena oli halu vaikuttaa pääministeripuolueeseen. Presidentinvaaleissa sosialidemokraatit puolestaan näyttivät kärsivän taktikoinnista, sillä valtaosa heidän kannattajistaan asettui tukemaan paremmissa kilpailuasetelmissa olevaa valitsijayhdistyksen ehdokasta Pekka Haavistoa. Vaikka taktinen äänestäminen liittyy luontevasti juuri presidentinvaaleihin, joissa valitsijoiden on helpompi arvioida oman äänensä merkitystä vaalien lopputulokseen kuin eduskuntavaaleissa, keskustelu taktikoinnista kiinnittyy myös nykyhetken polarisaatiokehitykseen ja puoluekentän blokkiutumiseen: raja-aidat etenkin punavihreän blokin – SDP:n, vasemmistoliiton ja vihreiden – kannattajien keskuudessa ovat madaltuneet. Myös kesän 2024 Euroopan parlamentin vaaleissa punavihreiden äänten keskittymistä oli näkyvissä vasemmistoliiton Li Anderssonin kerätessä lähes neljännesmiljoona ääntä.

Puoluekentän blokkiutumisen ja äänestäjäkunnan polarisaation vuoksi äänestäjien liikkuvuutta punavihreiden puolueiden välillä ei ole aina syytä kutsua taktikoinniksi. Silloinkin kun vaalien kilpailutilanne tuo mukaan taktisen elementin, puolue- tai ehdokasvalinta ei tapahdu arvotyhjiössä. Puolueet tai ehdokkaat voivat olla äänestäjän harkintajoukossa hyvin lähellä toisiaan tai jopa yhtä mieluisia, ja taustatieto vaalien kilpailutilanteesta kallistaa vaa'an milloin kenenkin hyväksi.

Tämän luvun empiiristen analyysien pohjalta on esimerkiksi selvää, että vaikka osa vasemmistoliiton kannattajista ajautui vaalien kilpailutilanteen vuoksi äänestämään toista ehdokasta kuin itselleen mieluisinta Li Anderssonia, tämän toisen ehdokkaan – Pekka Haaviston – äänestäminen ei kuitenkaan tarkoittanut tuen antamista epämieluisalle ehdokkaalle, sillä Haavisto oli monelle vasemmistoliittoon samastuvalle lähes yhtä pidetty ehdokas. Vastaavasti SDP:n osalta tulokset osoittavat, ettei puolueen oma ehdokas Jutta Urpilainen ollut erityisen pidetty ehdokas puolueeseen samastuvien keskuudessa, ja että Haavisto ja Andersson olivat SDP:hen samastuvissa selvästi Urpilaista mieluisampia. Näin ollen kynnys äänestää Haavistoa oli SDP:hen samastuvilla todennäköisesti vielä pienempi kuin vasemmistoliittoon samastuvilla.

Keskusta-oikeiston äänestäjien keskuudessa taktikointi sen sijaan vaikuttaisi olleen varsin vähäistä. Jussi Halla-ahon kannatus toki nousi merkittävästi vaalikampanjan viimeisellä viikolla aina vaalipäivään saakka, mutta perussuomalaisten äänestäjät aktivoituvat usein eduskuntavaaleissakin varsin myöhään. Muut keskusta-oikeistolaiset ehdokkaat, Alexander Stubb ja Olli Rehn, nostivat hekin kannatustaan ensimmäisen kierroksen kamppailun loppumetreillä. Toisella kierroksella taktikointiin ei ole enää mahdollisuutta, vaikka äänestäminen toista ehdokasta vastaan onkin yleistä oman ehdokkaan pudottua kisasta. Toisella kierroksella olivat vastakkain talouspoliittisesti toisistaan hieman eroavat mutta liberaalit arvot pitkälti jakavat ehdokkaat. Perussuomalaiset näyttivätkin äänestäneen hyvin vaimeasti Haavistoa vastaan ja moni jäi kotiin: äänestysprosentti 70,7 oli toisella kierroksella yli neljä prosenttiyksikköä ensimmäistä kierrosta alhaisempi.

Lähteet

- Aldrich, J. H., Blais, A. & Stephenson, L. B. (2018). Strategic Voting and Political Institutions. Teoksessa Aldrich, J. H., Blais, A & Stephenson, L. B. (toim.), *The Many Faces of Strategic Voting: Tactical Behavior in Electoral Systems Around the World*, University of Michigan Press, 1–27. <https://www.jstor.org/stable/j.ctvh4zhzr.4>
- Blais, A., Nadeau, R., Gidengil, E. & Nevitte, N. (2001). Measuring Strategic Voting in Multiparty Plurality Elections. *Electoral Studies* 20(3), 343–352. [https://doi.org/10.1016/S0261-3794\(00\)00017-2](https://doi.org/10.1016/S0261-3794(00)00017-2)
- Bølstad, J., Dinas, E. & Riera, P. (2013). Tactical Voting and Party Preferences: A Test of Cognitive Dissonance Theory. *Political Behavior* 35(3), 429–452. <https://www.jstor.org/stable/43653077>
- Evrenk, H. & Sher, C. (2015). Social Interactions in Voting Behavior: Distinguishing between Strategic Voting and the Bandwagon Effect. *Public Choice* 162(3–4), 405–423. <https://www.jstor.org/stable/24507708>
- Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*. California: Stanford University Press.
- Fisher, S. D. (2004). Definition and Measurement of Tactical Voting: The Role of Rational Choice. *British Journal of Political Science* 34(1), 152–166. <https://www.jstor.org/stable/4092405>
- Fleitas, D. W. (1971). Bandwagon and Underdog Effects in Minimal-Information Elections. *The American Political Science Review* 65(2), 434–438. <https://doi.org/10.2307/1954459>
- Gschwend, T. & Meffert, M. F. (2017) Strategic Voting. Teoksessa Arzheimer, K., Evans, J. & Lewis-Beck, M. S. (toim.), *The SAGE Handbook of Electoral Behaviour*. London: Sage, 339–366.
- Helsingin Sanomat 22.1.2024. Halla-ahon kannatus kovassa nousussa. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010089002.html>. Viitattu 5.9.2024.
- Karlsen, R. & Aardal, B. (2016). Political Values Count but Issue Ownership Decides? How Stable and Dynamic Factors Influence Party Set and Vote Choice in Multiparty Systems. *International Political Science Review* 37(2), 261–276. <https://doi.org/10.1177/0192512114558456>
- Kawecki, D. & Kekkonen, A. (2024). Affektiivinen polarisaatio ja puoluevalinta. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, E., Rapeli, L. & Söderlund, P. (toim.) *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella – Eduskuntavaalitutkimus 2023*. Helsinki: Oikeusministeriö, 224–242. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Kestilä-Kekkonen, E., Sipinen, J. & Westinen, J. (2024). Harkintajoukot ja taktinen äänestäminen. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, E., Rapeli, L. & Söderlund, P. (toim.) *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella – Eduskuntavaalitutkimus 2023*. Helsinki: Oikeusministeriö, 198–221. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Kujanen, M. & Raunio, T. (Tampereen yliopisto) (2025). Presidentinvaalit 2024 [data]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. DOI: <https://doi.org/10.60686/t-fsd4019>; URN: <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD4019>

- Lebon, I., Baujard, A., Gavrel, F., Igersheim, H. & Laslier, J. (2018). Sincere Voting, Strategic Voting. Teoksessa Aldrich, J. H., Blais, A. & Stephenson, L. B. (toim.), *The Many Faces of Strategic Voting: Tactical Behavior in Electoral Systems Around the World*, University of Michigan Press, 203–230. <https://www.jstor.org/stable/j.ctvh4zhr.13>
- Lee, W. (2010). Bandwagon, Underdog, and Political Competition: The Uni-Dimensional Case. *Social Choice and Welfare* 36(3–4), 423–449. <https://doi.org/10.1007/s00355-010-0515-0>
- Lisi, M. (2022). Age, Period and Cohort Effects in a Dealigned Electorate: Comparing Late Deciders and Vote Switchers. *Swiss Political Science Review* 28(4), 728–749. <https://doi.org/10.1111/spsr.12534>
- Mitteregger, R. (2024). Overlooked de- and realignment? Cohort differences in consideration sets. *West European Politics*, 48(4), 883–919. <https://doi.org/10.1080/01402382.2024.2412477>
- Morton, R. & Ou, K. (2015). What motivates bandwagon voting behavior: Altruism or a desire to win? *European Journal of Political Economy*, 40, 224–241. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2015.04.009>
- Nedungadi, P. (1991). Recall and Consumer Consideration Sets: Influencing Choice Without Altering Brand Evaluations. *Journal of Consumer Research* 17(3), 263–276. <https://doi.org/10.1086/208556>
- Oscarsson, H. & Rosema, M. (2019). Consideration Set Models of Electoral Choice: Theory, Method, and Application. *Electoral Studies* 57, 256–262. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2018.08.003>
- Oskarson, M., Oscarsson, H. & Boije, E. (2015). *Consideration Sets for Party Choice: Size, Content, Stability and Relevance*. Gothenburg: University of Gothenburg.
- Oskarson, M., Oscarsson, H. & Boije, E. (2016). Consideration and Choice: Analyzing Party Choice in the Swedish European Election 2014. *Scandinavian Political Studies* 39(3), 242–263. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12065>
- Rekker, R. & Rosema, M. (2019). How (Often) Do Voters Change Their Consideration Sets? *Electoral Studies* 57, 284–293. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2018.08.006>
- Shocker, A. D., Ben-Akiva, M., Boccara, B. & Nedungadi, P. (1991). Consideration Set Influences on Consumer Decision-Making and Choice: Issues, Models, and Suggestions. *Marketing Letters* 2(3), 181–197. <https://www.jstor.org/stable/40216215>
- Steenbergen, M. R. & Willi, T. (2019). What Consideration Sets Can Teach Us about Electoral Competition: A Two-Hurdle Model. *Electoral Studies* 57, 263–274. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2018.08.004>
- Walgrave, S., Tresch, A. & Lefevere, J. (2015). The Conceptualisation and Measurement of Issue Ownership. *West European Politics* 38(4), 778–796. <https://doi.org/10.1080/01402382.2015.1039381>
- Wass, H., Kärrylä, I., Luostari, R. & Isotalo, V. (2024). Äänestäjät ja ehdokkaat blokkiutuvassa politiikassa. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, E., Rapeli, L. & Söderlund, P. (toim.) Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella – Eduskuntavaalitutkimus 2023. Helsinki: Oikeusministeriö, 44–65. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Yleisradio 25.1.2024. Ylen presidenttikysely: Halla-aho nousi ryminällä. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20071122>. Viitattu 25.1.2024.